

۱۶۵

آشنائی با ایرانیان یهودی

عزیز دانش راد : **یهودیان در ایران باستان**<http://www.iranjewish.com/Jews/jews03.htm#b1>

آشنایی با ایرانیان یهودی

یهودیان، بنی اسرائیل یا کلیمیان در لفظ ایرانی، پیروان دین یهود و شریعت ابلاغ شده (تورات) از خداوند به حضرت موسی (در حدود ۳۳۰۰ سال پیش) هستند. پس از درگذشت حضرت موسی، جانشین وی، یهوشوع، بنی اسرائیل را به سرزمین مقدس وارد کرد و تا زمان ویرانی دومین معبد بیت المقدس در اورشلیم (حدود سال ۷۰ میلادی)، ۵۵ تن از انبیای بنی اسرائیل به هدایت و ارشاد پیروان این دین پرداختند. جمعیت کنونی یهودیان جهان حدود ۱۳ میلیون نفر است که اکثریت آنها به ترتیب در امریکا، اسرائیل، روسیه و کشورهای اروپایی سکونت دارند و جوامع متعددی از یهودیان نیز در سایر کشورها، از جمله ایران حضور دارند.

سابقه حضور یهودیان در ایران به حدود ۲۷۰۰ سال پیش باز می‌گردد و بسیاری از اماکن مقدس و تاریخی آنها در این کشور قرار دارند که آرامگاه انبیای بنی اسرائیل مانند **حضرت دانیال نبی در شوش، استر و مردخای در همدان و حضرت حبقوق نبی در تویسرکان** از این جمله اند. نیز آرامگاه‌های چندین تن از علمای برجسته یهودی - **هاراو اورشرگاء در یزد و حاخام ملا مشه هلوی (Moshe-Ha-Lavi)** « در کاشان - در ایران قرار داشته و مورد احترام مسلمانان نیز هستند.

با تشکیل مجلس شورای اسلامی در دوران مشروطیت، اقلیت‌های دینی از کرسی نمایندگی برخوردار شدند و کلیمیان تا به امروز در همه دوره‌ها دارای نماینده بوده‌اند. بعد از پیروزی انقلاب اسلامی در مجلس خبرگان قانون اساسی نیز نماینده کلیمیان ایران حضور فعال داشت. کلیمیان طبق قانون اساسی دارای يك نماینده در مجلس شورای اسلامی هستند. فعالیت‌های سیاسی، اجتماعی و شرعی جامعه کلیمی حول سه محور مرجع دینی کلیمیان، نماینده کلیمیان در مجلس شورای اسلامی و هیئت مدیره انجمن کلیمیان تهران متمرکز است. هرگونه اعلام موضع یا پیگیری مسائل حقوقی، سیاسی و اجتماعی جامعه کلیمی از طریق نهادهای مذکور صورت می‌گیرد.

هم اکنون این جامعه دارای کنیسا (کنیسه)های متعدد، مدارس خاص، مجتمع‌های فرهنگی، سازمان‌های جوانان، دانشجویان و بانوان، سرای سالمندان، کتابخانه مرکزی، تالار اجتماعات و فروشگاه‌های مواد گوشتی طبق شرع یهود در مناطق و شهرهای یهودی نشین می‌باشد. اطلاع رسانی و نشر آثار فرهنگ یهودی به صورت کتب و نشریات متعدد با افت و خیز، همواره جریان داشته و پس از انقلاب علاوه بر بولتن‌های داخلی دوره‌ای، نشریه تموز (تا سال ۱۳۶۸) و ماهنامه افق بینا (ارگان انجمن کلیمیان از سال ۱۳۷۸) عهده دار این امر بوده‌اند. کلیمیان تهران، فعالیت‌های ورزشی خود را در قالب باشگاه ورزشی گیبور انجام می‌دهند. این باشگاه متولی کلاسهای ورزشی و مسابقات داخلی و نیز مسابقات بین اقلیت‌های مذهبی بوده و از همکاری مربیان کلیمی و غیر کلیمی بهره می‌برد. سازمان بانوان یهود نیز در زمینه ورزش بانوان با این باشگاه همکاری دارد. کانون خیرخواه از دیگر نهادهای خیریه جامعه کلیمی است که مهمترین فعالیت آن، اداره بیمارستان دکتر سپهر در جنوب شهر تهران است که به ارائه خدمات به کلیه شهروندان مشغول است. هزینه اداره این بیمارستان عمدتاً توسط خیرین کلیمی تامین می‌شود.

کلیمیان تهران، مدارس متعددی از گذشته احداث و بهره برداری نموده‌اند که در سالهای اخیر به علت کاهش جمعیت و نیز پراکندگی دانش‌آموزان کلیمی در سایر مدارس عام، تعدادی از این مدارس در اختیار آموزش و پرورش و دانش‌آموزان مسلمان قرار گرفته‌اند. در حال حاضر پنج مدرسه اختصاصی آموزش کلیمیان در تهران فعال هستند.

چکیده مبانی اعتقادی دین یهود

سیزده اصول ایمان یهود

۱. خداوند متبارک، موجود (حاضر) و ناظر است.
۲. او واحد و یکتاست.
۳. او جسم ندارد و شباهتی هم به جسم ندارد.
۴. او مُقدم بر هر موجود قدیمی در جهان است.
۵. عبادت موجودی به غیر از او جایز نیست.
۶. او از نیت و افکار انسانها آگاه است.
۷. نبوت حضرت موسی سرور ما حقیقت دارد.

۹. تورات مقدس از آسمان (از جانب خداوند) وحی شده است.
۱۰. تورات در هیچ زمانی تغییر نیافته و نخواهد یافت.
۱۱. خداوند، شیرین را مجازات خواهد کرد و پاداش و اجر نیکوکاران را خواهد پرداخت.
۱۲. ماشیح پادشاه (منجی جهان) خواهد آمد.
۱۳. مردگان در آینده زنده خواهند شد.

گزیده‌ای از ده فرمان اصلی تورات مقدس

۱. من خداوند خالق تو هستم که تو را از اسارت و بندگی مصر آزاد ساختم.
۲. تو را معبود دیگری جز من نباشد. هیچ تصویری از آنچه در آسمان و یا بر روی زمین و یا در آب است، نساز و آنها را پرستش ننما.
۳. نام خدای خالقت را بیهوده بر زبان نیاور (از آن سوءاستفاده نکن).
۴. روز شنبه را به یاد داشته باش تا آن را مقدس بداری.
۵. پدر و مادرت را احترام بگذار...
۶. قتل نکن.
۷. زنا نکن.
۸. دزدی نکن.
۹. در مورد همנוعت شهادت دروغ نده.
۱۰. چشم طمع به مال و ناموس دیگران نداشته باش ...

الف) تورات :

تورات به معنای شریعت یا قانون و مهمترین قسمت تنخ و متشکل از ۵ سفر (جلد) است:

- ۱- برشیت (Bereshit - پیدایش) ۲- شموت (Shemot - خروج) ۳- وایقرا (Va-ighra - لاویان) ۴- بمیدبار (Bamid-bar - اعداد) ۵- دواریم (De-varim - تثیبه).

تورات با آفرینش جهان آغاز می‌شود و با مرگ حضرت موسی پایان می‌یابد. همه دستورها و فرمانهایی که یک یهودی موظف به اجرای آنهاست (۶۱۳ فرمان)، از آن نشأت گرفته‌اند.

تورات را حضرت موسی به بنی‌اسرائیل طی ۴۰ سال اقامت در بیابان آموزش داد که دارای ۵۸۴۵ پاسوق (آیه) و ۵۴ پاراشا (بخش) است. نیز هر هفته در روز شنبه و به طور معمول، یک بخش از روی توراتی که بر پوست حیوان حلال گوشت و با دست نوشته شده قرائت می‌شود و بدین وسیله در طول یک سال، یک بار تورات به طور کامل خوانده می‌شود.

ب) نوییم (انبیا)

دومین قسمت از تنخ و شامل ۸ جلد است. نوییم به معنای انبیا و متشکل از نبوت پیامبرانی است که پس

از درگذشت حضرت موسی تا اوایل آبادی معبد دوم بیت المقدس در مدتی نزدیک به هزار سال به هدایت و

ارشاد مردم براساس دستورات تورات پرداخته‌اند. انبیای یهود ۵۵ تن بوده که ۴۸ نفر آنها مرد و ۷ نفر زن هستند. (انبیای یهود، طبق تفاسیر کتاب مقدس بسیار زیاد بوده‌اند. بیشتر آنها به سبب احراز صفات بارز اخلاقی و عقلانی برای رسیدن به کمال فردی، از جانب خداوند به نبوت رسیده‌اند. ولی این پنجاه و پنج تن که نامشان ثبت شده است.

انبیایی بوده‌اند که نبوت آنها نه تنها برای مردم دوره خود بوده بلکه برای سایر نسل‌ها نیز مفید و ضروری بوده است). کتب نویسیم عبارتند از:

۱- یهوشوع (Ye-ho-shoa - یوشع) : با نبوت یهوشوع و ورود بنی‌اسرائیل به سرزمین مقدس شروع می‌شود و تاریخچه ملت یهود را پس از آن بیان می‌کند.

۲- شوفطیم (Shoftim - داوران) : از رخدادهاي زمان داورانی چون - دوورا (Devora) - ، - گیدعون (Gid-oon) و شیمشون که پس از یهوشوع رهبری مردم را به عهده گرفتند، سخن می‌گوید. دوورا از پیامبران زن یهود است که با ایجاد اتحاد میان بنی‌اسرائیل بر ظالمان وقت قیام کرد و آنها را شکست داد.

۸- (کتب دوازده گانه) : دارای نبوت ۱۲ تن از پیامبران بنی‌اسرائیل است که به علت کم حجمی آنها در يك جلد گردآوری شده و شامل نبوت‌های هوشع (Ho-sha) ، یوئل (You-el) ، عاموس (A-mos) ، عوودیا (O-va-dia) ، یونا (You-Na - یونس) ، میخا، ناحوم، حبقوق (Ha-ba-ghogh) ، صفنیا (Se-Fa-nia) ، حگی (Ha-ga-e) ، زخریا (Za-kha-ria - زکریا) و ملاخی (Ma-La-khi) است.

حبقوق نبی: در حدود ۲۵۰۰ سال قبل می‌زیسته و از پیامبران بنی‌اسرائیل است که آرامگاه او در ایران و شهر تویسرکان از توابع همدان جای دارد.

ملاخی: آخرین پیامبر بنی‌اسرائیل است که در حدود ۲۳۰۰ سال پیش در اوایل آبادی معبد دوم بیت المقدس می‌زیسته است. او در نبوت‌های خود به انجام دادن صحیح فرمان‌های الهی و به یاد داشتن و آموزش تورات تأکید دارد.

ج) کتبیم (مکتوبات)

به سومین بخش تنخ گفته می‌شود که شامل ۱۱ کتاب است:

۱- تهیلیم یا کتاب مزامیر حضرت داوود : دارای ۱۵۰ فصل و بیشتر آنها از نبوت‌های حضرت داوود است. در نمازهای یهودیان فصولی از مزامیر داوود گنجانده شده که در میان کتاب‌های تنخ پس از تورات، بیشتر از کتب دیگر مورد مطالعه و علاقه مردم است.

تهیلیم تفاوت باری با دیگر کتب پیامبران یهودیان دارد. در نوشتار انبیا، این خداوند است که به وساطت پیامبران با انسانها سخن می‌گوید؛ ولی در مزامیر، این انسانها هستند که به صورت فردی یا جمعی با خدا سخن می‌گویند، گاه با نماز و استغاثه و گاهی با شکرانه و ستایش.

۲-۳-۴- سه کتاب میشله (Mish-Leh - امثال سلیمان)، قوهلت (Gho-Helet - جامعه) و شیرهشیریم (Shir-Ha-shirim - سرود سرودها) : از نبوت‌های حضرت سلیمان هستند که وی در دو کتاب اول، بیشتر به نکات اخلاقی و عبرت آموز می‌پردازد و در کتاب سوم (شیرهشیریم)، بحثی عرفانی بین بنی‌اسرائیل و خداوند بیان می‌شود.

۵- کتاب ایوب یهودی آن را نوشته حضرت موسی می دانند که @vahed1367 از زندگی ایوب، آزمایشها و بخشهای او و

دوستانش درباره علت عذابهایی که انسان در طول حیاتش متحمل می شود، سخن می گوید.

۶- کتاب روت : گرایش يك زن بت پرست (روت) به راه خداوند و پایداری او را در این مسیر توضیح می دهد. این زن با ایمانی راسخ مشکلات را تحمل می کند و سرانجام از روت، خاندان داوود پدید می آید.

۷- اِخا (E-kha- مرآتی یرمیا): پیش بینی و مرآتی یرمیاي نبي در مورد خرابي معبد اول بیت المقدس است که در شب و روز نهم ماه عبري آو خوانده می شود.

۸- کتاب استر (Ester) یا مگیلت استر (Megilat Ester): از زندگی یهودیان در ایران و زمان پادشاهی خشایارشا (حدود ۲۴۰۰ سال پیش) همراه با توطئه هامان - نخست وزیر وقت- علیه یهودیان سخن می گوید. این کتاب با عنوان مگیلاي استر، طی مراسمی در شب و روز چهاردهم ادار (جشن پوریم) خوانده می شود. آرامگاه استر و مردخاي در ایران و در شهر همدان جاي دارد.

۹- کتاب دانیئل (Da-Ni-El- دانیال نبي): از پیش بینی های دانیال، نبوت های او به هنگام اسارت یهودیان در بابل و شکست حکومت بابل به دست داریوش (پادشاه ایران) تشکیل شده است. آرامگاه دانیال نبي در شهر شوش استان خوزستان ایران قرار دارد.

۱۰- کتاب عزرا- نحمیا (Ezra-Nehem-Ya): به ذکر اعمال این دو پیامبر در ارشاد مردم و بازگشت یهودیان به یاری کورش به سرزمین مقدس و ساخت معبد دوم بیت المقدس به مدد کورش و داریوش دوم که هر دو از پادشاهان ایران بودند، می پردازد.

۱۱- کتاب دیوره هیامیم (Divreh – Ha- Yamim - تواریخ ایام) : شجره نامه بني اسرائیل را از حضرت آدم تا اوایل آبادي معبد دوم بیت المقدس دربردارد و برخی از وقایع زمان پادشاهان را نیز شرح داده است.

تلمود (تورات شفاهی)

از زمان نزول تورات به حضرت موسی همراه با فرامین مختلف بیان شده در متن تورات، نحوه اجرای آن دستورات و سنت ها، به صورت شفاهی به بني اسرائیل توسط آن حضرت آموزش داده شد که **تورات شفاهی** یا **هلاخا** (Ha-La-Kha) نام گرفت. زیرا در بسیاری از موارد، خداوند در تورات - کتبی - دستوری می دهد، اما نحوه انجام دادن آن را به طور صریح بیان نمی کند. مثلاً در تورات گفته می شود: همانطور که به تو دستور دادم ذبح کن ... اما چگونگی انجام ذبح، شرایط فرد ذابح، محل ذبح و ... به وضوح بیان نمی شود. نحوه

صحيح اجرای دستورات خداوند را حضرت موسی طی چهل سال به بني اسرائیل آموزش داد که این آموزه ها به صورت شفاهی، سینه به سینه از استاد به شاگرد یا از پدر به فرزند منتقل می گردید تا اینکه پس از ویرانی معبد دوم بیت المقدس و پراکندگی یهودیان و سختی در این نحوه آموزش در حدود ۱۸۰۰ سال پیش تورات شفاهی توسط دانشمندی بزرگ ربي يهودا هناسي با همکاری بسیاری از علمای زمانه در شش جلد شامل ۶۳ رساله به نام میشنا جمع آوری گردید.

میشنا طوری تنظیم نشده بود که بتواند به تمام پرسش های عامه مردم درباره قوانین دین یهود پاسخ قطعی بدهد، بلکه برای آن تدوین شد تا کمکی جهت دانشمندان یهود به هنگام تصمیم گیری و صدور فتوا درباره يك مسئله دینی باشد.

این مجموعه قوانین و تفسیرهای دانشمندان را به صورت کوتاه، مختصر، مفید و بدون ذکر استناد و اثبات آنها بیان می‌کند. بنابراین به زودی پس از تدوین می‌شنا، گردآوری تفسیرهایی که حاوی توضیح مطالب می‌شنا و اثبات قوانین آن با استفاده از آیات توراتی کتبی بودند، در دانشگاه‌های دینی آن زمان شروع شد و سرانجام، کتابی به نام **گمارا** (Gemara - مکمل) در دسترس دانش‌پژوهان قرار گرفت. مؤلفان گمارا را **امورا** (E-mora - توضیح دهنده یا مفسر) می‌گویند.

به مجموعه می‌شنا و گمارا، تلمود گفته می‌شود که به معنای آموزش و تعلیم است. دو نوع تلمود وجود دارد: ۱ - **تلمود یروشلمی** (Ye-Ro-Shalmi - اورشلیمی) که در مدتی کمتر از ۱۰۰ سال پس از تدوین می‌شنا در بیت‌المقدس (اورشلیم) تدوین شد.

۲- **تلمود بابل** (Ba-Beli) که نزدیک دو قرن پس از تلمود یروشلمی و در حدود ۱۵۰۰ سال پیش (۲۶۰ عبری) راو آشه (Rav-A-she) و راوینا در ۳۷ جلد در بابل و ایران گردآوری و تألیف کردند. تلمود بابل مفصل‌تر و در بحث‌ها، غنی‌تر از تلمود یروشلمی است، بنابراین بیشتر مورد مطالعه قرار می‌گیرد. با تألیف تلمود، مطالب توراتی شفاهی که از زمان حضرت موسی، پیامبران و رهبران مذهبی یهود، آن را از نسلی به نسل دیگر منتقل کرده بودند، تدوین گشت و احتمال نابودی و فراموش شدن آنها از میان رفت.

شولحان عاروخ

پس از کتابت تلمود، تفسیرات و توضیحات مختلفی بر آن نوشته شده است. با توجه به مفصل بودن تلمود، دانشمندان به جمع آوری قوانین و شرعیات به صورت خلاصه و بدون ذکر اثبات پرداخته اند که در این میان کتاب شولحان عاروخ با توجه به اینکه همه قوانین در آن به شکلی ساده و قابل فهم برای عامه مردم در حدود ۴۰۰ سال پیش تنظیم گردیده است ویژگی خاصی دارد. شولحان عاروخ را می‌توان کتاب توضیح‌المسائل یا آیین نامه مذهبی دانست که هر فرد با دانستن زبان عبری می‌تواند به آن مراجعه کند و به آسانی، موضوع مورد نظر و پاسخ پرسش خود را بیابد. شولحان عاروخ از ۴ قسمت یا جلد تشکیل شده است:

۱. قوانین مربوط به امور روزمره، بهداشت، دعاها، مختلف، نمازهای روزانه، روز مقدس شنبه (شبات) و دیگر اعیاد و روزه‌های مذهبی.
۲. قوانین مربوط به ذبح شرعی، حلال و حرام خوراکیها (کشروت)، صدقه دادن، طهارت، بیماران و پزشکان، عزاداری و... .
۳. قوانین مربوط به ازدواج و طلاق و شرایط آنها.
۴. قوانین مربوط به خرید و فروش، امانتها، امور مالی و دادگاه‌ها.

معرفی منابع تحقیق در فرهنگ یهود

از مهمترین فعالیتهای کمیته فرهنگی انجمن کلیمیان، پاسخگویی به مراجعین محقق درباره فرهنگ و آیین یهود است، علیرغم تلاش این کمیته، تاکنون انتشار کتابی درباره کلیات دین و فرهنگ و احکام یهود از سوی

قم - سال: ۱۳۷۷

۹- آیین قبالا (عرفان یہود)

مؤلف: شیوا (منصوره) کاویانی- ناشر: فرا روان- سال: ۱۳۷۲

۱۰- سیفر مشترک

مؤلف: عہدیہ شیرازی- ناشر: معانی- سال: ۱۳۷۸

۱۱- ارادہ خداوند

مؤلف: ژیل کپل- مترجم: عباس آگاہی - ناشر: دفتر نشر فرهنگ اسلامی- سال: ۱۳۷۵

۱۲- انسان و ادیان

مؤلف: میشل مالرب- مترجم: مہران توکلی- ناشر: نی- سال: ۱۳۷۹

۱۳- بررسی تطبیقی اسماء الہی

مؤلف: مرضیہ شنکائی - ناشر: سروش - سال: ۱۳۸۱

۱۴- سہ سنت فلسفی (ہندی، چینی و یہودی)

مؤلف: نینیان اسمارت - مترجم: ابوالفضل محمودی - ناشر: دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیہ قم - سال:

۱۳۷۸

۱۵- داستان پیامبران در تورات، تلمود، انجیل و قرآن

مؤلف: محمد حمید یزدان پرست لاریجانی - ناشر: اطلاعات - سال: ۱۳۸۰

۱۶- فصلنامہ ہفت آسمان

مرکز مطالعات و تحقیقات ادیان و مذہب- قم

نشانی:

تهران - خیابان جمهوری اسلامی- خیابان شیخ ہادی - شماره ۳۸۵ - طبقہ سوم- کمیٹہ فرهنگی

انجمن کلیمیان تهران

کد پستی: ۱۱۳۹۷-۳ ۳۳۱۷

تلفن: ۶۷۰۲۵۵۶ و ۶۷۰۷۶۱۲ نمابر: ۶۷۱۶۴۲۹

پست الکترونیکی: bina@iranjewish.com

یهودیان در ایران باستان

مهندس عزیز دانش راد

۱۲۹۹ - ۱۳۷۰، نماینده قانون اساسی در مجلس خبرگان قانون اساسی

سابقه تاریخی جامعه یهود در ایران باستان، به دوران هفتصد سال قبل از میلاد، یعنی نزدیک به دو هزار و هفتصد سال پیش از این تاریخ می رسد. در مجموعه ها و کتب ایران شناسی که به وسیله نویسندگان دانشمند کشور تالیف و یا از آثار ایران شناسان معتبر خارجی ترجمه شده، شواهد و مدارک فراوانی در این زمینه ارایه شده است. از جمله نویسندگان خارجی که درباره قدمت تاریخی جامعه یهود در ایران بررسی هایی به عمل آورده و در یکی از آثار خود مطلب قابل توجهی در مورد فوق مطرح کرده، دکتر گیرشمن، باستان شناس فرانسوی است. این نویسنده و محقق در کتاب ایران از آغاز تا اسلام که به وسیله مرحوم دکتر محمد معین، استاد فقید دانشگاه تهران ترجمه شده، درباره مهاجرت و انتقال گروهی از قوم یهود به ایران چنین نگاشته است:

جلوس سارگن دوم با اسارت مردم سامره و متفرق ساختن تقریباً سی هزار تن از بنی اسرائیل در مملکت خویش مشخص است. در آن میان، یک دسته از بنی اسرائیل به شهرهای ماد منتقل و در آنجا مستقر شدند. بدین وسیله، در پایان قرن هشتم قبل از میلاد، به اختلاط اقوام در زاگرس، عنصر دیگری اضافه شد که جامعه ای به وجود آورد که تا به امروز باقی است.

در اینجا، این نکته یادآوری می شود که منظور نویسنده کتاب از شهر سامره، شومرون، پایتخت دولت اسرائیل است. این دولت که بعد از وفات سلیمان ۷۹۶ قبل از میلاد، سومین پادشاه قوم یهود از دولت یهودا مجزا شد، در شمال مستقر گردید و سامره را پایتخت خود قرار داد. در این باره، کتاب پادشاهان - جلد دوم فصل ۱۷ پاسوق ۱ تا ۷ - از کتاب مقدس تنخ چنین می نویسد:

در سال دوازدهم آحاز و پادشاه یهودا، هوشع ابن فئر در سامره پادشاه شد و نه سال سلطنت کرد... و پادشاه آشور، سامره را گرفت - ۵۵۵ ق.م - و بنی اسرائیل را به آشور، اسیری برد و ایشان را در جَلح و حاوور بر نهر جوزان در شهرهای مادیان سکونت داد. در همین زمینه، دکتر گیرشمن در کتاب نامبرده در بالا، موضوع انتقال یهودیان، منطقه «Rhages» یا ری نزدیک تهران را که به وسیله دولت آشور ایجاد گردیده، تشریح می کند.

ارتباط نزدیک و همبستگی قوم یهود با اقوام ماد و پارس، به حدی بوده است که پیامبران و سخنوران یهود از جمله یرمیاي نبی، یشعیا و حزقیال - یحزقل نبی - درباره مبارزات، موفقیت ها و شکست های فرمانروایان ایران باستان، آثار فراوانی که مشحون از محبت و صمیمیت قوم یهود با ملت ایران است در کتب خود به جای گذاشته اند.

دکتر گویوند که در کتاب ایران از آغاز تا اسلام درباره پیشرفت‌های قوم ماد و پیش بینی‌های یحزقل نبی

پیامبر یهود که در آن دوران می‌زیسته اطلاعات جالبی به شرح زیر ارائه می‌کند:

همه آسیای غربی میان ماد در شمال و بابل در جنوب تقسیم شد. قدرت ماد، حقیقتی بود که دولتی مانند بابل می‌بایست آن را به حساب آورد و بخت النصر، پادشاه بابل که نزدیکی خطر را پیش بینی می‌کرد، استحکامات قوی در سرحد شمال کشور خود ایجاد کرد تا آن را در مقابل حمله محافظت کند. پیش بینی‌های یحزقل مانند پیش بینی‌های ارمیا که ورود سپاهیان ماد را به جبهه جنگجویان اورتو-مانای و سکاها پیشگویی کرده بود، پر معناست.

همچنین این نویسنده در کتاب فوق‌الذکر درباره جنگ‌های سکائیان با ماد و انعکاس این مبارزات در کتاب ارمیا مطالبی به شرح زیر نگاشته است:

سکائیان به ماد هجوم بردند و به قول هرودوتوس، مورخ، ماد مدت ۲۸ سال تحت قیادت آنان باقی ماند. سکائیان بر اثر غلبه بر ماد، قوی شده و به سوی مغرب تاختند. خاطره این تاخت و تاز در کتاب ارمیا باقی مانده که این واقعه را با کلمات حزن‌انگیز پیش بینی می‌کند: هلاک‌کننده امت‌ها ... حرکت کرده، از مکان خویش درآمده است ... اینک او مثل ابر می‌بارد و ارابه‌های وی مانند گردباد و اسبان او از عقاب، تیزترند، وای بر ما، زیرا که از بین رفته ایم.

در کتاب ارمیا درباره جنگ‌های ایران با بابل و پیش بینی پیروزی ایرانیان، مطالبی به شرح زیر، منعکس شده است: علم‌ها در زمین برافرازید، و کرنا در میان امت‌ها بنوازید ... امت‌ها را به ضد او حاضر سازید ... سرداران به ضد وی نصب نمایید ... پادشاهان مادیان و حاکمانشان و جمیع والیانشان و تمامی اهل زمین زیر سلطنت او را ... و شجاعان بابل از جنگ، دست برمی‌دارند و جبروت ایشان زایل شده، مسکن‌هایش سوخته و پشت بندهایش، شکسته است. قاصد، برابر قاصد و پیک، برابر پیک خواهد دوید تا پادشاه بابل را خبر دهد که شهرش از هر طرف تصرف شد. معبرها مسدود شدند. نی‌ها به آتش سوختند و مردان جنگی، مضطرب گردیدند.

یشعیا - ۶۰۰ ق.م - به نحو روشنتری در این زمینه یادآوری می‌کند:

فصل ۴۵ پاسوق ۱ تا ۸ : خداوند به مسیح خویش، یعنی به کوروش چنین می‌گوید:

دست راست تو را گرفتم تا به حضورت امت‌ها را مغلوب سازم و کمرهای پادشاهان را بگشایم تا درها را به حضور تو مفتوح نمایم و دروازه‌ها دیگر بسته نشود. من پیش روی تو خواهم خرامید و جاهای ناهموار را هموار خواهم ساخت و درهای برنجین را شکسته و پشت بندهای آهنین را خواهم برید... ای آسمان‌ها از بالا ببارید تا افلاک، عدالت را فرو ریزد و زمین بشکافد تا نجات و عدالت نمو کند و آنها را با هم برویاند.

دکتر گیرشمن در جای دیگر از کتاب ایران از آغاز تا اسلام درباره روابط مشحون از صمیمیت و محبت قوم یهود و ایران باستان چنین می‌نویسد:

کوروش در بازگشت از سرحداتی شرقی، عملیاتی در طول سرحداتی غربی انجام داد. ساعت حمله به بابل فرارسید ... طوفان بر سر شهر بزرگ آغاز شد. یهودیان تبعید شده، حمله ایران را پیش بینی می‌کردند و پیامبر آنان، کوروش را منجی معرفی کرده بود ... کوروش در همان نخستین سال سلطنت خود در بابل، فرمانی مبنی بر آزادی یهودیان از اسارت و بازگشت به موطن و تجدید بنای معبد خود انتشار داد. در سال ۳۷۰ قبل از میلاد، بیش از چهل یهودی، تحت سرپرستی زروبابل را به قصد ارض موعود ترک گفتند.

یکی از مقامات عالی مرتبه یازدهمین شماره مجله، جهت اجرای قوانین سلطنتی، همراه آنان حرکت کرد.

یهودیان در مقابل این رفتار، منصف بودند و حق شناسی آنان نسبت به ملت ایران به صورت سرودهای شادی پس از روزگار اسارت تجلی کرد، زیرا تجدید حیاتی را که یافته بودند، مدیون ایرانیان بودند. خصایص عالی انسانی، جوانمردی و نیک نفسی مردم ایران زمین موجب گردید که علاوه بر گروه‌هایی که در زمان سارگن، به غرب ایران کوچ داده شده بودند، قسمت مهمی از قوم یهود که به وسیله کلدانیان به بابل منتقل گردیده بودند، در سرزمین ایران باقی ماندند و دوشادوش سایر اقوام ایران در نیک و بد این سرزمین سهیم گردند. افرادی دانشمند چون عزرا، نحیا و دانیال در ردیف خدمتگزاران ارشد دربار ایران، به خدمت مشغول شدند. در واقع، ایران، ماوا و مامن بسیار مناسبی برای قوم یهود گردید. دکتر گیرشمن در کتاب خود می‌نویسد:

اگر کوروش و پس از او داریوش، رفتاری خیرخواهانه نسبت به یهود پیش گرفتند، باید معتقد بود که این امر تنها بدان جهت نبود که آنان نفع خود را در آن می‌دیدند، بلکه همچنان بدین علت بوده که هدف مذهبی یهودیان که مذهب را محققا عالی تر از امور دیگر تلقی می‌کردند در نظر ایشان بسیار مانوس تر از معتقدات کلدانی‌ها و مصری‌ها می‌آمد.

در کتاب تاریخ ایران باستان، تالیف شرق شناس شوروی به نام م.م. دیاگونوف، ترجمه روحی ارباب که به وسیله بنگاه ترجمه و نشر کتاب انتشار یافته است، وی موضوع را به نحو دیگری، مبتنی بر مسایل اقتصادی مورد بررسی قرار داده است. در صفحه ۱۶۹ این کتاب این مطالب درج شده است:

در همین موقع، ایرانیان مصمم شدند که در ماوراءالنهر، یک شهر ممتاز و معبد مذهبی دیگری به نام اورشلیم در فلسطین، واقع در راه تجاری و نظامی مصر که پیوسته نافرمانی می‌کرد، احداث کنند. کوروش در قرن چهارم قبل از میلاد اجازه داد که نسبت به تجدید بنای این شهر اقدام شود و از مالیات‌های عمومی و عوارض معاف گردد. برای تحقق این امر به مردم یهودی که در آغاز قرن چهارم قبل از میلاد به بابل انتقال یافته بودند اجازه داده شد که به میهن خویش بازگردند.

در اینجا قبایل برگزیده یهود، می‌بایستی شهری مشابه شهرهای مذهبی بابل تاسیس کنند. پیرو این اظهار نظر در صفحه ۱۷۴ همان کتاب، مطلب زیر مندرج است: دین یهود که در آن زمان، پایه و اساس احداث شهر مذهبی اورشلیم بود، شکل و صورتی به خود گرفت. برای نشر و اشاعه این دین، ادبیات قوم یهود اصلاح شد و دستورات شرعی تورات تنظیم گردید. در این زمان، کتب تاریخ عزرا و نحیا که از موسسین و بانیان جامعه اورشلیم هستند و جریان حوادث آن زمان و قبل از آن را به نگارش درآورده اند، اسناد حقیقی را درباره نحوه حکومت پادشاهان ایرانی به عنوان شاهد مثال ذکر کرده اند. در همین زمان، آثار انبیاي متاخر که با تجدید بنای اورشلیم ارتباط دارد تنظیم شده است ... ضمنا در دین یهود آن زمان، نه تنها تجدیدی دیده می‌شود که معتقد و متکی به تاریخ داخلی یهود است - در اینجا، منظور اقداماتی است که عزرا و نحیا برای احیای مقررات مذهبی فراموش شده به کار بردند -، بلکه جریان نفوذ عقاید رسمی حکومت ایران نیز منعکس شده است.

در کتاب تمدن ایرانی، ترجمه دکتر عیسی بهنام، مقاله ای به قلم یکی از ایران شناسان درج شده است که روشن کننده تاثیر عمیق ایران در زندگی قوم یهود است. وی در این کتاب درباره فرمان کوروش در مورد احیای زندگی سیاسی و اجتماعی قوم یهود، توضیحاتی می‌دهد و اضافه می‌کند: در سال ۳۶۹ قبل از

میلاد یهودی ها شروع به بالا بردن حصار شهر {اورشلیم} کردند مامورین ایرانی از بابا امر به وحشت

افتادند و به پادشاه، که در آن موقع اردشیر اول بود، گزارش دادند. دستور صادر شد که فوراً مانع بالا بردن حصار بشوند. نحیما که در دربار ایران متصدی شغل مهمی بود، مطلب را مستقیماً به عرض شاه ایران رسانید و آن قدر خوب از ملت یهود دفاع کرد که اجازه گرفت که در سال ۳۳۴ ق.م شخشا به بیت المقدس رفته، به عنوان حاکم آن شهر، اقدام به بالا بردن دیوارهای شهر نماید و از انجام هر عملی که موجب احیای ملت یهود است، خودداری نکند.

پس از نحیما ادراک مأمور شد که در تمامی فلسطین مراقب باشد که قواعد و دستورهای تورات به عنوان قانون خدا و شاه مورد اجرا قرار گیرد. در مصر در شهر الفانتین که در زمان تسلط ایرانیان بر مصر، مقر یهودیها بود، نوشته ای به زبان آرامی پیدا کرده اند که موضوع آن، دستور صادره از طرف داریوش دوم در سال ۳۷۱ قبل از میلاد می باشد و عید پسخ را به همان تاریخی که در تورات معین شده، مقرر می کند. از طرف دیگر، یکتا پرستی زرتشت مورد توجه یهودیان روشن فکر بوده است، زیرا شباهت بین یهوه خدای آسمان و خدای واحد اهورا مزدا توجه آنها را جلب کرده بود... مذهب، اهورا مزدا را در کنار خدای بالا امشاسپندان - Amechos Hemp Dan - قرار می دهد که مظاهر مختلف خداوند بودند. از بعضی جهات، این موجودات عالیقدر، فرشتگان مذهبی یهود به شمار می آیند.

در دوره اشکانیان نیز رابطه صمیمانه بین قوم یهود و ملت ایران، مانند دوران هخامنشی برقرار بوده است. البته در فاصله میان سلطنت هخامنشیان و اشکانیان همان طور که ملت ایران گرفتار تسلط بیگانه بود و اسکندر و جانشینان او برای ملت ایران مصیبت های فراوان به بار آوردند، قوم یهود نیز دچار وحشیگری های استیلاگران گردید. کشفیاتی که در شهر اور در کنار فرات در حدود ۴۳ سال قبل به عمل آمده، نقاشی های دیواری مربوط به مذهب یهود و مذهب مهرپرستی را در کنار یکدیگر نشان داده تا بنا به نوشته کتاب تمدن ایرانی، نشان دهنده تلفیقی از تمدن یونان، تمدن سامی و تمدن ایران در این ناحیه در دوره اشکانیان باشد. درباره رابطه دوستی و علاقه مردم یهود به ایران در دوره اشکانیان، دکتر گیرشمن در کتاب خود چنین می نویسد:

ایرانیان اسلحه به دست، یونانیت را که رومیان خود را وارث آن معرفی می کردند، از سرحداتی خویش طرد کردند. سامیان غربی که مخالف رومیها بودند مانند یهودیان، چشم امید خود را به سوی ایران که در آن کشور ارد به منزل-ه جانشین حقیقی هخامنشیان تجلی می کرد، دوختند. آنان به یاری سواره نظام پارسی، انتقام خود را می گیرند. این نویسندگان در جای دیگر - ضمن بحث مفصل درباره اوضاع اجتماعی ایران در دوره اشکانیان - می نویسد:

اغماض اشکانیان مخصوصاً در روابط آن با قوم یهود آشکار است. یهودیان، شاهان ایرانی را مدافعان دین خود می دانستند، چون از طرف سلوکیان و رومیان مورد ظلم و ستم قرار گرفته بودند، معتقد شدند، ایران که همواره نسبت به آنان خیرخواه بود، تنها قدرتی است که می تواند ایشان را از یوغ خارجی نجات بخشد. در زمان پارتیان، یهودیت در بابل توسعه بسیار یافت. در سراسر این ناحیه، حیات معنوی و عقلانی قوم یهود با مکاتب مترقی خود متمرکز شد.

در زمان شورش عظیم یهود در قرن دوم میلادی مسیحی که سرانجام آن نواحی شرقی دولت روم را فرا گرفت، شورشیان، مورد مساعدت و حمایت پارتیان بودند - اشاره است به قیام یهودیان علیه رومیان به سرکردگی مردی به نام برکوخبا.

در زمان سلطنت ساسانیان نیز تا زمانی که ملت ایران در صلح و صفا و امنیت و رفاه می‌زیست، جامعه یهود نیز آرام و در حال رشد و توسعه بود. به قول Henri Chanles Puech خاورشناس - که در کتاب تمدن ایران، ترجمه آقای دکتر عیسی بهنام درج گردیده -، مذهب یهود در تمام بین‌النهرین معمول بوده و حتی به ماورای بابل در مشرق فرات در ناحیه واقع بین Sura تا Nehraes نیز نفوذ یافته بود. عده بسیاری از یهودیان در آن سکونت و به شغل زراعت و تجارت و کارهای دیگر اشتغال داشتند و تقریباً نیمه مستقل بودند و رئیس ایشان به وسیله خود ایشان انتخاب می‌شد و شاهنشاه ایران آن را تایید می‌کرد و شخصیت مهمی داشت و رُوش هگولا نام داشت.

در دوره ساسانیان، فعالیت‌های مذهبی شدت یافت و مکاتب علمی و مذهبی تاسیس گردید. معروف‌ترین این مکتب‌ها، مکتب Sura بود در ابتدای قرن سوم میلادی مطرح شد. تا اواخر قرن پنجم میلادی مکتب‌های دیگری در Mahoge و Nahardea وجود داشت. این دانشگاه‌ها مرکز اندیشه و تفکر یهودیان و تبادل آن با دیگران بوده است. بیشترین آثار فکری و دینی یهودیان در دانشگاه‌های بین‌النهرین شکل گرفته است. معلمین و شاگردان در این مکتب‌ها با حرارت مخصوص و به طور غریبی به مطالعه قانون و سنت پرداختند و در این زمان، تفسیر قوانین یهود شروع و بر قطر تلمود بابلی افزوده می‌شود.

در اواخر دوره ساسانیان در دورانی که بی‌ثباتی ناشی از جنگ‌ها و مداخلات بی‌رویه و ستمگری‌های فتوئدال‌ها، ناراحتی‌ها و بحران‌هایی برای ملت ایران به وجود آورد، در زندگی اجتماعی یهودیان ایران نیز مشکلاتی بروز کرد.

بررسی مراحل مختلف تاریخ، نشان می‌دهد که در هر دورانی که کشور ایران به دست رهبرانی وطن پرست و لایق و دانا اداره می‌شد، در حال ترقی و پیشرفت بوده و ملت در راه رفاه و ترقی سیر می‌کرده است، وضع جامعه یهود ایران نیز هماهنگ با اوضاع اجتماعی مردم کشور خوب و همواره با رفاه و آرامش بوده است. لکن در مواردی که بر اثر بحران‌های اجتماعی و اقتصادی و سیاسی، وضع زندگی ملت ایران دستخوش ناملایمات شده، آثار ناراحتی‌های مشابه در وضع زندگی اجتماعی جامعه یهود ایران نیز دیده شده است و مصیبت‌هایی برای مردم این جامعه رخ داده است.

در این زمینه، دکتر گیرشمن در کتاب خود درباره وضع ایران در اواخر دوران ساسانی و بحران‌هایی که در این دوره از تاریخ، گریبانگیر ایرانیان بوده، بحث مفصلي کرده، می‌نویسد: وضع داخلی شاهنشاهی در زمان پیروز (۴۸۴-۴۵۹ میلادی) وخیم بود. قحطی در مدت چند سال پیای شهرها و نواحی را تخریب کرد. مشاجرات دینی، کشور را قطعه قطعه کرد. جنگ‌هایی که پیروز با هیاطله کرده، مملکت را به کنار پرتگاه کشانید و هر جنگی که منجر به شکست می‌شد موجب عکس‌العمل دینی و سیاسی می‌گردید. کشور ایران پس از تحمل چند سال قحطی ناشی از جنگ‌های پیروز و شکست نهایی، در آستانه ورشکستگی اقتصادی بود.

ساختار طبقاتی و اقتصادی جامعه یهود در ایران قدیم و وضع اقتصادی و اجتماعی یهودیان ایران، هماهنگ با شکل و ترکیب اقتصادی و اجتماعی کشور بوده است.

در دوران هخامنشیان، آشکانی و ساسانی، یهودیان ایران در شئون و سطوح مختلف اجتماعی و اقتصاد کشور، مشارکت داشته اند. از کارمندان عالیمرتب در خدمات دولتی تا برده‌داران و بردگان، کشاورزان و دامپروران، در میان آنان وجود داشته است. در حقیقت سیمای اجتماعی و اقتصادی جامعه یهود، همواره رنگ سیمای اجتماعی و اقتصادی عمومی ملت ایران را به خود می‌گرفته است.

به طور نمونه، کتاب نحیما در آنجا که از مهاجرت عده ای از قبایل یهود از بابل به اورشلیم، طبق فرمان کوروش سخن می‌گوید، نشانه ای از وجود بردگی و برده داری جامعه یهود در آن دوران ارایه می‌کند. در آن کتاب (فصل ۷ پاسوق ۶۶ تا ۶۸) این مطالب، مندرج می‌باشد: آنانی که همراه زر و بابل آمده بودند ... با هم ۲۳۳۶۰ نفر بودند، سواي غلامان و کنیزان ایشان که ۷۳۳۷ نفر بودند، مغنیان و مغنیات ایشان ۲۴۵ نفر بودند، تعداد اسب‌های آنان ۷۳۶ و قاطرها ۲۴۵، شتر ۴۳۵ و تعداد الاغ‌های آنان ۶۷۲۰ راس بود.

همچنین در کتاب تاریخ ایران باستان، تالیف دیاکونوف، شرق شناس شوروی، درباره وضع طبقاتی جامعه یهود در ایران باستان چنین می‌نویسد:

تلمود بابلی درباره وضع اهالی یهود که در تحت حکومت ساسانیان در بین النهرین ایران می زیسته اند، اطلاعات جامعی در اختیار ما قرار می‌دهد. در این کتاب درباره برده ها و نقش آنها در زندگی اقتصادی کشور، شواهد زیادی بیان شده است. در آنجا سخن از مالداران به میان آمده است که ده‌ها برده در اختیار داشته‌اند و از وجود این برده ها در امور کشاورزی استفاده می‌کرده اند.

از جمله فعالیت‌های اقتصادی و خدماتی که جمعی از یهودیان ایران بدان اشتغال داشته‌اند، فعالیت‌های بازرگانی، مالی و توزیع کالا بوده است. دکتر گیرشمن در این زمینه در کتاب خود می‌نویسد:

شاهنشاهی پارس برای بانک‌ها امکاناتی به وجود آورد ... در زمان هخامنشیان، بانک‌های حقیقی تاسیس شده که اسناد و مدارک آنها مانند اخلاف Egibi از مردم بابل به دست آمده است. بعضی از دانشمندان نام مذکور را با یعقوب، پدر ما بنی اسرائیل، یکی می‌دانند. همین باستان شناس درباره دخالت یهودیان ایران در فعالیت‌های اقتصادی در دوره ساسانیان، اطلاعاتی به شرح زیر می‌دهد:

دوره ساسانیان از نظر ازدیاد درآمد و توزیع محصولات و مصنوعات، مهمتر از ادوار سابق است ... مسکوکات ساسانی در مبادلات تجاری در منطقه‌ای وسیع جریان داشت ...

این عهد، دوره پیدایش حقیقی برات است و بانکداری یهودی بابل و موسسات مشابه ایرانی در جریان دادن برات نفوذ داشته اند.

بانک‌هایی هم که تحت اداره ایرانیان یا یهودیان ایرانی بودند، به وسیله اسناد مکتوب به وفور، مبادلات بومی را انجام می‌دادند ... تجارت بین النهرین، موجب ایجاد مستعمرات بازرگانان گردید و مخصوصاً یهودیان و سریانیان در نواحی بعید مانند هند، ترکستان و برتانی و سواحل دریای سیاه مستقر شدند.

نکته قابل توجه این که، مشترکات دینی و اخلاقی یهودیان بعد از اسلام در ایران، وضوح بیشتری پیدا می‌کند.

این مقاله در بولتن انجمن کلیمیان ۱۳۵۷ و نشریه مطالعات منطقه ای، جلد هشتم، ۱۳۸۰ به چاپ رسیده و تصحیحات لازم بر آن انجام شده است.